

Bibliography (transliterated): 1. *Horban' V.B.* Otsinyuvannya vplyvu motyvatsiynoho potentsialu pidpryyemstva na osnovni pokaznyky yoho finansovo-hospodars'koyi diyal'nosti O.Ye. Kuz'min, R.V. Feshchur, V.B. Horban' Rehional'na ekonomika. – 2012. – # 2. - P. 89 – 98. 2. *Stakhiv O.V.* Otsinka motyvatsiynoho potentsialu personalu pidpryyemstva v konteksti realizatsiyi vymoh mizhnarodnoho standartu upravlinnya yakisty ISO 9001:2000 O.V.Stakhiv Ekonomika i derzhava. – 2007. – # 7. – С. 79–81. 3. *Akhrameyko A.* Ahrehyrovannaya otsenka finansovoho sostoyannya predpryyatyya A. Akhrameyko, B. Zhelezko, D. Ksenevych Ekonomicheskyy vesnyk (ЭКОVEST) - 2001- #3 - P. 23-26. 4. *Khabybulyna, N. Yu.* Ynformatsyonnaya sistema otsenky finansovo-ekonomicheskoho sostoyannya predpryyatyya N. Yu. Khabybulyna, M. P. Sylych, 3. V. Horbatok Vestnyk Tomskoho hosudarstvennogo unyversyteta. - 2004. - T. 284. - p. 90-95. 5. *Kharseeva, A.V.* Podkhody k yzuchenyyu finansovoho sostoyannya predpryyatyya. Fynansy y kredyt. – 2011. – 5 p.; SPb.: Pyter, 2003. - P. 56-59.- 6. *Peshkova A.A.* Analiz metodov otsenky finansovoy ustoychivosti predpryyatyya A.A. Peshkova Vestnyk Tahanrohs'koho ynstytuta upravlennya y ekonomyky. – 2009. – #2. _S. 78-82. 7. *Fedoruk O. V.* Intehral'na otsinka finansovoho stanu pidpryyemstv iz zastosuvannyam modeli kohnityvnoyi diahnozyky imovimosti bankrutstva O. V. Fedoruk Ekonomika rozvytku. – 2013. – #1. - P. 118–122. 8. *Blazhevych O. H.* Fynansovaya bezopasnost' predpryyaty: opredelenye mynymal'no neobkhdymoho urovnya O. H. Blazhevych Naukovyy visnyk: finansy, banky, investytsiyi. — 2010. — # 3 (8). —p. 25—31.

Надійшла (received) 19.11.2014

УДК 347. 775

Є.В. КОВАЛЬОВ, д-р.екон.наук, проф., Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків

ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Визначено, що для сучасного економічного становища України збереження переважно сировинного напрямку господарської діяльності має високий рівень економічної небезпеки. Доведено - перспективною організаційною формою підприємства, спроможного забезпечити інноваційний розвиток, конкурентоспроможність на світових ринках і зміцнення економічної безпеки України, є українська корпорація.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека держави, «сировинна» економіка, інноваційний розвиток, корпорація.

Вступ. В умовах неослабної присутності в світовій економіці кризових явищ, загострення конкуренції, боротьби за природні ресурси і для України остаються актуальними задачі ефективного економічного зростання і посилення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Найбільш вагомі результати досліджень напрямків економічного розвитку та економічної безпеки держави мають вчені: В.Геєць, О.Амоша, О.Білорус, А.Чухно, А.Гальчинський, Л.Зотов, В.Семіноженко, В.Мунтян, В.Федоренко, Л.Федулова, О.Бандурка, Г.Пастернак-Таранушенко.

Метою статті є визначення можливих негативних наслідків «сировинного» напрямку розвитку економіки, розробка заходів з ефективного

© С.В. Ковальов, 2014

і швидкого їх подолання. Основна увага приділена встановленню перспективної організаційної форми підприємства - міжнародної корпорації українського формування, здатної забезпечити швидкий інноваційний розвиток країни.

Постановка проблеми. Велика економічна небезпека для нашої держави криється у тому, що сучасна економіка України має сировинну направленість розвитку. Основною експортною галуззю України є металургійна промисловість. Близько 40% валютних надходжень країни забезпечує металургійний сектор [1]. Більш як 23 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси [2, с. 7]. В останні роки Україна також виходить на передові позиції у світі з продажу на експорт аграрної сировини – не переробленого зерна. Україна нині є лідером з експорту ячменю, має третю позицію з експорту кукурудзи і п'яту – з експорту пшениці [3]. Конкурентоздатність сировинного напрямку розвитку економіки підтримується низькою вартістю продукції - цьому сприяє застосування дешевої, відносно кваліфікованої робочої сили. Якщо в європейських країнах заробітна плата становить 60-70% ВВП, то в нас – лише 20-25% [4].

Зростання виробництва та продажу продукції сировинних галузей вважаємо не тільки стратегічно безперспективним, але і економічно небезпечним з кількох причин:

а) у теперішній час Україна має не настільки великі природні ресурси, щоб їх продавати у вигляді сировини, обкрадаючи наступні покоління;

б) «сировинна» економіка виробляє продукцію з низькою доданою вартістю переважно за неперспективними, брудними або шкідливими технологіями, що знижує можливості майбутнього технологічного і взагалі швидкого економічного розвитку країни;

в) Україна має ще достатній економічний потенціал для переробки власних природних ресурсів у конкурентоспроможну прибуткову продукцію;

г) виробництво сировини і матеріалів обмеженої номенклатури, але у великих обсягах, лишає економіку України «гнучкості», створює, особливо в кризові періоди, сильну залежність від умов міжнародних ринків.

Матеріали досліджень. Світові пропорції розвитку галузей економіки зовсім інші, ніж в Україні. Прогресивнішою стає галузева структура світової промисловості, в якій перші місця посідають: машинобудування (40% усієї продукції), хімічна промисловість (більше як 15%), харчова (14%), легка промисловість (9%), металургія (7%). Найбільш швидко зростаючою галуззю залишається електронна й електротехнічна промисловість [2, с. 5]. Таким чином, сировинний напрямок розвитку сучасної української економіки є не тільки

неперспективним, але і суперечить світовим економічним тенденціям та несе велику економічну небезпеку майбутньому нашої країни. Де вихід з небезпечного шляху, по якому продовжує рухатись Україна?

Основним, світова економіка вибирає не сировинний, а інноваційний напрямок розвитку.

В розвинутих країнах світу до 90% приросту ВВП створюється за рахунок інноваційної діяльності [5]. Інновації дають можливість суттєво підвищувати продуктивність праці, знижувати витрати, підвищувати якість продукції. Постіндустріальні суспільства розвинутих країн все інтенсивніше працюють над здобуттям та збереженням знань, як основи інноваційного розвитку. Економіка розвинутих країн все більш стає економікою знань. Володіння складними технологіями дає можливість розвинутих країнам використовувати у власному виробництві чисті, безпечні стадії створення продукції, а неконкурентноспроможним країнам остаються функції видобутку сировини і брудного виробництва. Різні рівні доступу до знань і технологій стають основою створення продукції з різною доданою вартістю і нееквівалентного товарного обміну. Зрозуміло, що зміцнення економічної безпеки України знаходиться на напрямках інноваційної діяльності та розвитку галузей, які забезпечують зростання науково-технічного рівня держави. Але стан економіки на сучасному етапі свідчить про те, що на жаль, Україна не має власної, глибоко продуманої стратегії інноваційного розвитку.

Відбувається істотне послаблення позицій інноваційно орієнтованих галузей. На машинобудування, яке є серцевиною інноваційної моделі економіки, в Україні припадає лише 11,1% промислового виробництва, тобто перебуває на рівні майже у 3 – 4 рази нижчому, ніж в економічно розвинутих країнах [6]. В сучасних умовах економічного життя, практично наближених до військового стану, обсяги виробництва машинобудування продовжують швидко знижуватись.

Декларуючи необхідність інноваційного розвитку економіки України, держава для цього реально нічого не робить. Підтвердженням є стрімке скорочення обсягів державної підтримки наукової та науково-технічної діяльності. Протягом перших 10 років ринкової трансформації економіки України частка видатків державного бюджету на науку знизилася з 0,82% до 0,3% ВВП, тобто до рівня слаборозвинутих країн [7, с.4]. Встановлена законом норма бюджетного фінансування наукової і науково-технічної діяльності в 1,7% ВВП ніколи не виконувалася. В середньому на науку в державному бюджеті України виділяється не більше 0,4% ВВП [8]. У той же час фінансування витрат на наукові дослідження у розвинутих регіонах світу становить: ЄС – 1,84%; США – 2,67%; Японія – 3,17%; Південна Корея – 2,99%; Китай – 1,23% ВВП [15]. Країни ЄС ставлять за мету збільшення обсягу фінансування науки до 3% ВВП [7, с. 5].

Інноваційний вплив науки на суспільне життя залежить від рівня її фінансового забезпечення. При фінансуванні у межах 0,4% ВВП наукові дослідження мають для суспільства тільки культурно-освітнє значення; коли держава витрачає на науку до 0,9% ВВП, то можна очікувати її появи нових

наукових результатів; і тільки при вищих обсягах фінансування наукові дослідження суттєво впливають на економіку. Тому зовсім не випадково 90% продукції національного виробництва не мають наукового забезпечення [7, с.5]. Фактичне ігнорування інноваційного напрямку розвитку практично всього суспільного господарства особливо в умовах кризового стану світового господарства посилює зниження конкурентоспроможності України, подальше економічне відставання від країн-конкурентів, підвищує загрози економічній безпеці держави.

Світовий економічний досвід свідчить про те, що сприятливість до інновацій і, відповідно, конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародних ринках значною мірою залежить від концентрації виробництва. За розміром та економічним потенціалом підприємства поділяються на малі, середні та великі. Відповідно до досліджень вчених та деяких нормативно-правових документів до малих підприємств віднесено фірми, які мають менш як 50, середні – від 50 до 1000, великі – більше 1000 найманих працівників. В Україні за кількістю основну долю складають малі і середні підприємства, але за обсягами випуску продукції – великі підприємства.

Малі і середні підприємства у підтриманні економічної безпеки держави мають суттєве значення. Вони діють переважно на внутрішньому ринку країни, сприяють трудовій зайнятості населення і зниженню рівня безробіття, долати бідності, формуванню середнього класу і зміцненню політичної стабільності. Малі підприємства швидко пристосовуються до змін в умовах господарської діяльності і забезпечують раціональне переміщення капіталу із однієї господарської сфери у іншу. Але історичний досвід розвинутих країн доказує, що визначальна роль у формуванні економічного потенціалу країни, підтриманні її економічної безпеки належить великим підприємствам. Внаслідок високої виробничої потужності, вони можуть працювати з дуже великими обсягами унікальної продукції, зберігати та розвивати високі технології, концентрувати групи висококваліфікованого персоналу, створювати умови для високоефективної праці, успішно конкурувати на світових ринках з фірмами інших країн.

На жаль, в Україні сформувалася стійка концепція безумовного розукрупнення великих підприємств та підтримки розвитку малого і середнього бізнесу. За роки незалежності України наслідком політики зміщення акцентів з підтримки великого на малий та середній бізнес стала руйнація потужних виробничих і науково-технічних комплексів та утворення на цій основі дрібних господарюючих суб'єктів. Відповідно з прийнятою концепцією з 1991 по 2004 р. кількість малих підприємств збільшилось у 6 разів – з 47,1 тис. до 283,4 тис., однак при цьому, рівень конкурентоспроможності України у міжнародних рейтингах не змінився та остається стабільно низьким. Так, за даними Всесвітнього економічного форуму відповідно до рейтингу з конкурентоспроможності у 2009 – 2010 рр. Україна з 139 країн світу займала 82 місце [9].

Проведена демонополізація великих українських виробництв руйнує діє на економіку, протидіє світовій тенденції інноваційного розвитку. Вона суттєво

зменшила можливості розробки та впровадження у виробництво технологічних інновацій, які потребують суттєвих витрат, що не під силу малим підприємствам. Ці обставини особливо посилюються тим, що сфера науки в Україні була також суттєво послаблена, внаслідок чого розрив між наукою та виробництвом збільшився.

Найбільш сприятливими до інновацій є великі підприємства. Так, серед підприємств з чисельністю понад 5000 чол. інновації здійснювали 64% підприємств, а з чисельністю працівників від 50 до 5000 чол. – лише 17% [10]. Переважно тому, на наш погляд, українська економіка розвивається практично без наукових розробок. Частка української наукомісткої продукції на світовому ринку високотехнологічних товарів складає 0,1%. У той же час частка наукомісткої продукції США на світовому ринку дорівнює 36%, Японії – 30%, Німеччини – 17%, Китаю – 6% [5]. Одним з негативних наслідків розукрупнення українських підприємств явилось зниження інноваційного рівня виробництва. Так, кількість інноваційно-активних підприємств до 2009 року скоротилася з 25% до 10% [8].

В результаті такої помилкової концепції “розвитку” суттєво зменшився загальний і особливо експортний потенціал України, знизився рівень її економічної безпеки.

Напроти, розвинуті країни світу приділяють значну увагу концентрації виробництва та підтримці великих підприємств. Так в США, починаючи з 80-х років ХХ ст., в антитрестівське законодавство були внесені значні послаблення, зокрема, переглянуто вимоги щодо злиття, піднято “поріг” ринкової концентрації при горизонтальних злиттях, дозволено оцінювати можливості злиття з точки зору забезпечення суб’єктів від негативного тиску технологічної та іноземної конкуренції, послаблено заборони на створення спільних підприємств, знижено антитрестівські штрафи для таких підприємств, запроваджено індивідуальні підходи до кожного випадку злиття, особливо в галузях високих технологій, та орієнтири на досягнення нестатичної ефективності від зниження ринкової ціни та збільшення обсягу випуску в короткий строк, а довгострокової динамічної ефективності внаслідок розвитку інноваційного процесу [11].

Завдяки картельній практиці в Японії в 1955 – 1970 рр. було успішно проведено модернізацію чорної металургії, вугледобувної промисловості, суднобудування, нафтопереробки, виробництва хімічних добрив. У Південній Кореї в машинобудуванні, електроніці, текстильній промисловості, чорній і кольоровій металургії, нафтохімії та суднобудуванні здійснювалося примусове злиття приватних компаній, що призвело до утворення високо монополізованих виробничих структур. Уряди більшості розвинутих країн зайняли досить лояльну позицію щодо концентрації внутрішнього виробництва, дозволяючи вітчизняним компаніям діяти подібно монополіям і у такий спосіб усувати з ринку зарубіжних конкурентів [12].

Результати досліджень. Вважаємо, що сучасні наміри розвинутих країн світу на укрупнення виробничих підприємств можна оцінити як вірне врахування ними об’єктивної тенденції розвитку глобалізації на посилення концентрації і

конкуренції крупного капіталу.

Суттєва особливість сучасного економічного розвитку світу полягає у тому, що поступово змінюються центри економічного впливу – керівна роль держав слабшає, а на перше місце за впливом на процеси економічного розвитку виходять транснаціональні корпорації. Їхня кількість за десятиліття (1990 – 1999 рр.) збільшилася майже вдвічі – з 36 тис. до 63 тис., а їхніх закордонних філій налічується близько 600 тис. Так, “ІБМ” має філії у більш як 80 країнах, “Сіменс” – у 52 тощо. В списку 100 найбільших економік світу (розглядаються як національні, так і транснаціональні організми) 51 позицію посідають транснаціональні корпорації [13].

Як бачимо, в сучасних умовах світового господарства найбільш перспективною організаційною формою великого підприємства, спроможного ефективно розвиватись за інноваційним напрямком, є міжнародна корпорація. Вона представляє собою юридичну особу-конгломерат підприємств-юридичних осіб, зв'язаних з головною компанією корпорації системою виробничих, технологічних або фінансових залежностей. Таким чином, у складі міжнародної корпорації на правах учасника успішно можуть реалізовувати свої інноваційні проекти підприємства любого рівня концентрації виробництва: малі, середні, великі. Але тільки переважно об'єднавши свої можливості в межах корпорації, вони зможуть бути інноваційно успішними. Українській державі необхідно прагматично сприйняти цей факт і зробити правильні висновки і дії. Враховуючі вище наведений світовий досвід, на наш погляд, це повинні бути дії органів державного управління зі створення у перспективних галузях економіки, можливо навіть за певним примусом, великих виробничих об'єднань за організаційною формою міжнародної корпорації. При відповідному законодавчому, матеріальному, фінансовому забезпеченні такі корпорації стануть гідною організаційно-виробничою основою переходу України з сировинного на інноваційний напрямок економічного розвитку і зміцнення економічної безпеки нашої держави.

Висновки. За результатами дослідження визначено, що:

1. Сировинний напрямок економічного розвитку, за яким рухається Україна, суперечить світовим тенденціям і несе економічну небезпеку державі.
2. В умовах, коли в Україні держава неспроможна організаційно і фінансово підтримати існування науки на належному рівні, єдиною ланкою, яка може забезпечити інноваційний розвиток країни і її економічну безпеку, є підприємство.
3. Сприятливість підприємства до інновацій значною мірою залежить від концентрації виробництва. Найвищий рівень інноваційності мають великі підприємства.
4. Сучасну позицію України на переважний розвиток малих і середніх підприємств можна оцінити не тільки як помилкову, але і шкідливу. Можливості і соціально-економічні функції малого, середнього і великого бізнесу різні і з точки зору економічної безпеки державі це потрібно враховувати. Доцільне оптимальне співвідношення і конкурентне співіснування великого, середнього і малого бізнесу.
5. В сучасних умовах світового господарства перспективною формою

великого підприємства, спроможного забезпечити інноваційний розвиток України і зміцнення її економічної безпеки, є міжнародна корпорація. Держава повинна зайняти реалістичну позицію на відстоювання своїх економічних інтересів на світових ринках. Необхідно надати активну підтримку великим національним структурам у їх формуванні, становленні, швидкому розвитку та гідному представленні економічних інтересів України у світовому економічному суспільстві.

Список літератури: 1. *Макогон Ю.* ГМК України на зовнішніх ринках: стан і перспективи *Ю. Макогон, І. Майорова, Т. Медведкін* Економіка України. - 2005. - № 4. - С. 72-80. 2. *Якубовський М.* Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року *М. Якубовський, В. Новицький, Ю. Кіндзерський* Економіка України. - 2007. - №11. - С. 4-20. 3. Цитата для Урядовий кур'єр. - 2012. - 5 грудня (№2). - С.1. 4. *Павлишенко М.* Еквівалентний обмін – основа ринкової економіки *М. Павлишенко* Економіка України. - 2007. - №10. - С.92. 5. *Петрина М.* Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України *М. Петрина* Економіка України. - 2006. - №8. - С.39. 6. *Якубовський М.* Промислова політика: проблеми та перспективи модернізації *М.Якубовський* Економіка України. - 2010. - №8. - С.23. 7. *Чечетов М.* Інноваційна складова ринкової трансформації *М. Чечетов* Економіка України. - 2004. - №11. - С. 4 -14. 8. *Семіноженко В.* Україна в 2020 році: дві версії одного майбутнього *В.Семіноженко* Урядовий кур'єр. - 2010. - 14 серпня (№ 150). - С. 18. 9. *The Global Competitiveness Report 2009 – 2010*, published by World Economic Forum, p. 13. 10. *Шовкун І.* Галузевий сектор науки в контексті інноваційних процесів в економіці України *І. Шовкун* Економіка України. - 2006. - №10. - С. 52. 11. *Фролова Н.Л.* Антитрестовська політика і нововведення (Опыт США) *Н.Л. Фролова* «США – Канада. Економіка – Політика – Культура». - 2001. - №8. - С. 32. 12. *Кіндзерський Ю.* Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні *Ю. Кіндзерський, Г. Паламарчук* Економіка України. - 2006. - №8 - С. 19-29. 13. *Удовік С.Л.* Глобалізація: семиотические подходы *С.Л. Удовік* - М.: «Рефл-бук», 2002. - 384 с., С. 212.

Bibliography (transliterated): 1. *Makogon Ju.* GMK Ukrain'ny na zovnishnih rynkah: stan i perspektivy *Ju. Makogon, I. Majorova, T. Medvedkin* Ekonomika Ukrain'ny. - 2005. - № 4. - p. 72 - 80. 2. *Jakubovskiy M.* *Konceptual'ni osnovy strategii' rozvytku promyslovosti Ukrain'ny na period do 2017 roku* *M. Jakubovskiy, V. Novyc'kyj, Ju. Kindzers'kyj* Ekonomika Ukrain'ny. - 2007. - № 11. - p. 4 - 20. 3. *Cytata dnja* Urjadovyy kur'jer. - 2012. - 5 grudnja (№ 2). - p. 1. 4. *Pavlyshenko M.* *Ekvivalentnyj obmin - osnova rynkovoi' ekonomiky* *M. Pavlyshenko* Ekonomika Ukrain'ny. - 2007. - № 10. - p. 92. 5. *Petryna M.* *Bazovi umovy stvorennja innovacijnoi' modeli rozvytku ekonomiky Ukrain'ny* *M. Petryna* Ekonomika Ukrain'ny. - 2006. - № 8. - p. 39. 6. *Jakubovskiy M.* *Promyslova polityka: problemy ta perspektivy modernizacii'* *M. Jakubovskiy* Ekonomika Ukrain'ny. - 2010. - № 8. - p. 23. 7. *Chechetov M.* *Innovacijna skladova rynkovoi' transformacii'* *M. Chechetov* Ekonomika Ukrain'ny. - № 11. - p. 4 - 14. 8. *Semynozhenko V.* *Ukrai'na v 2020 roci: dvi versii' odnogo majbunn'ogo* *V. Semynozhenko* Urjadovyy kurjer. - 2010. - 14 serpnja (№ 150). - p. 18. 9. *The Global Competitiveness Report 2009 – 2010*, published by World Economic Forum, p. 13. 10. *Shovkun I.* *Galuzevyj sector nauky v konteksti innovacijnyh procesiv v ekonomici Ukrain'ny* *I. Scovkun* Ekonomika Ukrain'ny. - 2006. - № 10. - p. 52. 11. *Frolova N.L.* *Anitrestovskaja polityka i novovvedenija* (Opyt SShA) *N.L. Frolova* “SShA - Kanada. Jekonomika - Politika - Kul'tura”. - 2001. - № 8. - p. 32. 12. *Kindzers'kyj Ju.* *Problemy nacional'noi konkurentospromozhnosti ta priorytety konkurentnoi' polityky v Ukraini* *Ju. Kindzers'kyj, G. Palamarchuk* Ekonomika Ukrain'ny. - 2006. - № 8. - p. 19 - 29. 13. *Udovik p.L.* *Globalizacija: semioticheskie podhody* *p.L. Udovik* - Moscow: “Refl-buk”, 2002. - 384 p., p. 212.

Надійшла (received) 19.11.2014